

Faluhelyen nem nő a temető, csak telik. Egy része látszólag üres, s itt jó szagú, dús füvek nőnek a sírásó örömeire, akinek ez a kaszálója: más részen régi sírok süppednek; ismét más részen keményen állnak még a fejfák és a friss földhányásokon kerti virágok bánatoskodnak az otthonvalók helyett. A sírok azután körbejárnak. Mindig másutt vannak az újak, és mindig másutt van a sírásó kaszálója, csak az emberek ezt nem veszik észre, mert mire észrevennék, már maguk is kikerülnek a temetőbe.

Faluhelyen nem nő a temető, hiszen nem is nőhet, mert egyik oldalán az országút határolja, másik két oldalán a megnövekedett falu, míg a negyediken a sírásó kis földje, aki így könnyen megosztja munkáját a halott emberek és az élő kukorica vagy krumpli között. De a temető nem nő, s ezért előfordul, hogy sírásás közben némely sárga csontok kerülnek elő, melyeket az öreg Banai enyhe tisztelettel félrerak, s amikor kész az új sír, a fenékre ismét visszarakja a csontokat, és földet szór rá, nehogy valami avatatlan, borzongáséhes öregasszony észrevegye.

– Nyugodjál, testvér, tovább – mondja gyengéden, és a lapáttal egyenesre simítja lent a földet. Így azután az ősök pora összekeveredik az utódokéval, ami nemcsak helyénvaló, de szeretetteljes dolog is.

Ezek szerint nem is fontos, hogy nőjön a temető, ámbár néha nem ártana, ha kicsit nagyobb lenne, ha teszem azt – kálváriát akarnak benne állítani.

Mert – akarnak.

A bejárattól jobbra éppen van üres hely, és már ki is nézték a kálváriadomb helyét, mert a helybéli fel fogás szerint a kálváriának dombon kell lennie. Domb azonban nincs, hacsak a temetőárkán kívül lévő kopasz dombocskát be nem hordják.

– Hát behordjuk – mondták az emberek –, és be is hordták szénakaszálás és aratás között, amikor szuszogtak egy kicsit a lovak. Puha lösz volt a dombocskára, nem termett rajta más, mint kakukkfű és benne – amint kiderült – régi-régi csontok, de sok. Temető volt a dombocskára is abban az elmúlt világban, amire már nem emlékezett senki.

– Török csontok ezek – mondta Futó Kati néni –, hallottam öreganyámtól, hogy templomuk vagy miük volt erre felé.

– Lőhet – mondta Banai, akit bosszantott, hogy Kati néni ebbe a szakmai kérdésbe is beleüti az orrát –, de embörök voltak ezek is.

– Hát persze – nézték az emberek a megsárgult koponyákat, és rádőltek egy pillanatra az ásónyélre, mert az enyészet szele megérintette nyugodt szívüket.

– Gyerökök – fordult felénk ezek után Banai –, hordjátok a csontokat a temetősarokba, lögyenek szent helön, akárkik vóttak. De tisztösséggel!...

Én nem tudom, a mai gyerekek mi a gyönyörűség, de nekünk embercsontokat hordani nagy gyönyörűség volt. Egy-egy koponya körül már nézeteltérések is támadtak, sőt Berta Jancsi (az a hazudós) egyszerűen be akart bennünket osztani, hogy ki visz kezet, ki visz lábat és ki a bordákat. Ő – természetesen – a koponyákat. Erről persze szó sem lehetett, s a tisztességes, sőt eleinte áhítatosnak indult munka rövidesen és alaposan elfajult. Persze nem a felnőttek előtt, hanem a líceumkerítés mögött! A szelíd Puska Péter már sírva jött vissza, és amikor Jancsi az én utamat is elállta, hogy „ide a fejivel!”, nagyon szép verekedés kezdődött, amelyben a koponya elgurult, de a karcsonttal alaposan orron ütöttem ellenfelemet, amit ő egy combcsonttal viszonzott.

Juj! Ebben a felhevülő pillanatban jelent meg Futó Kati néni, és csípőre tette a kezét... Ezek után már nem is történt semmi, minthogy Kati néni – ahogyan mondani szokás – „leszedte rólunk a keresztvizet” és „ránk adta a tisztát”. Pedig nem is kiabált, csak sziszegett, és még a temető fáit is enyhe borzongás járta át.

– Ti istentelenök! Ti gyalázatosok... de majd, majd! Majd számon kérik, nem ám nappal, de nem ám, majd éccaka, ha tutulnak a kuttyák, aztán dobog a pallás!...

És felemelte fehér kezét, amely alig különbözött azoktól a kezektől, amelyeket a föld alól szedtünk ki. Huh!

És attól kezdve elcsendesedve hordtuk a csontokat. Délután már tisztelettel, estefelé félelemmel, és amikor alkonyodott, már senki se akart koponyát vinni, még Berta Jancsi se, ez pedig nagy szó.

Mire hazaértem, este volt, csontszagú, földszagú, félelmetes este. Más a ház és más a szoba. A sarokban csönd és árnyék, az ablak mögött titkos éji világ; megvetett ágyam: mint a ravatal, és a padláson néha dobban valami...

– Mi az? – ültem fel riadtan.

– Mi lenne – ásított nagyanyám –, macska. Aludj!

Ja, ezt könnyű volt mondani. Dehogyan aludtam, dehogyan aludtam. Az éjszaka zörejei a szívemen kopogtattak. Majdnem felsikítottam, amikor kinyílt az ajtó, és dohos hidegség sóhajtott be a szobába.

– Ez volt az? – kérdezte valaki.

– Ez!!

És már vittek is valakik a temető felé. Szinte repültünk, ámbár én dermedt voltam, akár a jég.

– Itt van! – és odalöktek a többi közé.

Az új kálvária dombja világos volt, s ebben a világosságban alacsony templompadokban ülve vagy mellette állva különös emberek. A földön Berta Jancsi, Vince Ferkó és a többiek. Puska Péter az első padban ült szomorúan és szigorúan. Igaz, ő nem verekedett! – gondoltam.

És rám nézett mindenki.

– Az én kezemmel verekedett – mondta egy turbános, szakállas török –, a fejét akarom...(Nem is mérgesen mondta.)

– Az én fejemmel gurigázott – mondta egy főkötős asszonyság –, a szívét akarom.

– Kiszedte a kisbaglyokat... a kápolna tornyából – mondta egy csizmás, gatyás siheder –, a kezét akarom.

– Felebarátaim – állt fel egy papi ember –, nem azért kaptátok vissza testi mivoltotokat, hogy boszszút álljatok! Avagy nem voltatok tik is gyerekek? ... Megígéred-e, hogy istenfélő, jó gyerek leszel ezentúl?

– Ígérem! – akartam kiáltani, de csak nyöszörögni tudtam, és az az asszonyság a kezemre tette hideg kezét.

– Mit nyögsz? – kiáltotta, és megrázott, gyertyával az arcomba világítva a nagyanyám.

Verejtékben úsztam, és olyan jó voltam hetekig, hogy apám már orvost akart hívatni, ámbár nem volt nekem semmi testi bajom, de azóta tudom, hogy a régi vagy új kálváriadombot elsősorban a lelkével járja meg az ember.

(1951)